

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusikaosakond

koolimuusika õppekava

Margit Nagel

**MUUSIKALISE FOLKLOORI KASUTAMINE I KOOLIASTMES VILJANDIMAA
KOOLIDE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Celia Roose

Kadri Steinbach

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. FOLKLOORI MÕISTE	6
1.1. Muusikalise folkloori mõiste ja selle liigid	9
1.1.1. Rahvalaul	9
1.1.2. Laulumäng	12
1.1.3. Pillimäng ja rahvatants	13
2. I KOOLIASTME LAPSE ARENGULISED ISEÄRASUSED	15
2.1. Muusikalise folkloori kasutamise võimalused I kooliastmes üldhariduskoolis 16	
2.1.1. Muusikalise folkloori osa muusikaõpetuse ainekavas üldhariduskooli I kooliastmes	18
3. TÖÖ METOODIKA JA VALIM	21
3.1. Uurimistöö metoodika ja uurimisprotseduuri kirjeldus	21
3.2. Valimi kirjeldus	22
4. TULEMUSED	24
4.1. Vaatluse ja õpetajatega tehtud intervjuude tulemused	24
4.2. Lastega läbiviidud grüpiintervjuude tulemused	27
5. JÄRELDUSED	28
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD KIRJANDUS	32
LISAD	34
Lisa 1 Vaatluskava.....	34
Lisa 2 Grüpiintervjuu küsimused lastele	34
Lisa 3 Intervjuu küsimused õpetajatele	35
SUMMARY	36

SISSEJUHATUS

Meie pärimuskultuur on väga pikkade traditsioonidega läbi proovitud kogemus, milles puuduvad jäigad reeglid. Sõltuvalt kohast, seltskonnast, hingeseisundist on pärimuskultuur alati muutumises. Tänapäeval on sidemed traditsiooniga oluliselt nõrgenenud. Rahvamuusika taasleidmine võtab aega, selleks on vaja kogemusi, et mõista ja edasi anda sinna kätketud väärtusi. (Roose 2003, lk 6) See eeldab, et rahvamuusika muutuks igapäevaseks helikeskkonna osaks meie ümber. Seda mõtet illustreerib hästi Ingrid Rüütli tsitaat, mis rõhutab ka vanade traditsioonide elushoidmise ning nende tänapäevase kultuuriga seostamise olulisust: „Traditsioon ei ole mitte tuha säilitamine, vaid tule hoidmine. Minevikku õpime tundma mitte selleks, et sinna tagasi igatseda, vaid selleks, et leida sealt püsiväärtusi tuleviku jaoks. Tee võõraste, internatsionaalsete ja globaalsete nähtuste juurde peab kulgema läbi oma ja lähedase, et noor inimene tunnetaks end eelkõige eestlasena ning võiks austada oma rahvast ja kultuuri kui võrdväärset maailma rahvaste ja kultuuride seas.“ (Rüütel 2000, lk 7)

Minu soov kirjutada bakalaureusetöö teemal „Muusikalise folkloori kasutamine I kooliastmes Viljandimaa koolide näitel“ tekkis lugedes Ungari autori György Kádári poolt koostatud raamatut „Kas tahame iseseisvuda ka kultuuriliselt?“. Kuigi teos räägib Ungari rahvamuusikast ja kultuurist, siis seda lugedes tekkis minus nii mitmeidki küsimusi meie enda muusikalise folkloori õpetamise kohta üldhariduskooli muusikatundides. Kádári raamatus on Ungari folklorist ja pedagoog Zoltan Kodály öelnud, et ta peab väga tähtsaks rahvamuusika õpetamist juba lasteaias: “Kui me ei istuta lastesse muusika ilusat seemet lapse-põlves, asjata katsume siis seda teha hiljem - hing on umbrohtu kasvanud.”(Kádár 1994, lk 7) Koolitee alguses tuleks lapsele tutvustada meie enda maa pärimuslikku muusikat, seda enam, et meie pärimuskultuur on väga rikkalik. Näiteks läbi regilaulude võib tänapäeva inimene saada aimu muistsete eestlaste mõttemaailmast ja eluviisist. Saame teada, mis pani sellel ajal inimesi rõõmustama, kurvastama, nutma, naerma. Regilaulud on

sündinud hetkeajel, lähtudes vajadusest peegeldada elukaares toimuvat, kergendades töötegemist või toetades rituaale.

Bakalaureusetöö **eesmärgiks** on kaardistada, kui palju kasutatakse muusikalist folkloori Viljandimaa üldhariduskoolide I kooliastme muusikatundides.

Töö **uurimisprobleemina** olen tõstatanud küsimuse:

- Mil viisil ja mil määral Viljandimaa koolide muusikaõpetajad kasutavad I kooliastme muusikatundides muusikalist folkloori?

Uurimisprobleemi täpsustavad järgmised **uurimisküsimused**:

- Mil määral kasutavad muusikaõpetajad muusikatundide läbiviimiseks muusikalist folkloori?
- Milliseid muusikalise folkloori liike käsitlevad muusikaõpetajad muusikatundides?
- Milliste muusikaliste oskuste arendamiseks muusikaõpetajad rakendavad muusikalist folkloori?

Lastega seotud folkloori teemasid on uurinud nii Eesti folkloristid kui ka erinevate Eesti ülikoolide üliõpilased. Näiteks on Maie Vikat välja andnud kogumiku “Laps ja folkloor”, mis koosneb ettekannetest, mida esitati 1998. aastal Tallinnas samanimelisel konverentsil. Ingrid Rüütel on 2000. aastal koostanud raamatu “Pärimus pärijale”. Raamat koosneb erinevate folkloristide mõtetest, mille keskmeks on laps ja folkloor koolis. Hedi-Kai Pai on kirjutanud magistr töö (2008) koolieelikute mängulisest õppimisest, kus ta toob välja näiteks laulu- ja pillimängu tähtsuse lastele. Samuti on olemas uurimusi, milles käsitletakse folkloori mõju lastele, eelkõige eelkooliealistele lastele. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias on Merle Kons hiljuti (2015) kaitsnud magistr töö, mille teemaks on “Piirkonna pärimuse kasutamine II kooliastme muusikatundides”. Analoog minu tööga seisneb selles, et Kons on uurinud kohapärimust, võttes töö aluseks muusikaõpetuse ainekava.

Võrreldes varasemate uurimustega, keskendub antud töö muusikalise folkloori kasutamisele muusikatundides ning täpsemalt selle seostes I kooliastme muusikaõpetuse ainekavaga.

Antud uurimus koosneb viiest peatükist. Töö esimeses peatükis annan ülevaate folkloori mõistest, seletan lahti muusikalise folkloori mõiste, annan ülevaate muusikalise folkloori liikidest. Teises peatükis toon välja I kooliastme lapse arengulised iseärasused, annan ülevaate muusikalise folkloori õpetamise võimalustest I kooliastmes ning toon välja muusikalise folkloori osa riiklikus muusikaõpetuse ainekavas üldhariduskoolide I kooliastmes. Kolmandas peatükis tutvustan uurimuses kasutatavat metoodikat ning kirjeldan valimit. Neljas peatükk annab ülevaate analüüsi tulemustest ning viiendas peatükis toon välja järeldused.

Täna uurimuses osalenud Viljandimaa koolide muusikaõpetajaid, kes võimaldasid mulle oma muusikatunnis viibimist. Vastuvõtt oli kõikides koolides väga sõbralik. Suured tänusõnad ka minu juhendajatele Celia Roosele ja Kadri Steinbachile toetuse ja nõuannete eest.

1. FOLKLOORI MÕISTE

Käesolevas peatükis annan ülevaate erinevate autorite folkloori mõiste käsitlest, muusikalisest folkloorist ja selle liikidest.

Sissejuhatuses viitasin folkloori kohale tänapäeva maailmas ning sellele, et traditsioonide säilitamiseks tuleks neid igapäevaselt elus hoida ning kasutada. Mitmes vormis on folkloor tegelikult igapäevaselt meie ümber, ta on märkamatu, aga siiski me kasutame seda, ilma et me sellele mõtleks. Üheks väga levinud folkloorivormiks on uskumused, rahvakeeli ebauusk, mida inimesed kasutavad sageli seda ise teadvustamata. Näiteks kui must kass läheb üle tee, siis me sülitame üle õla.

Me kindlasti mäletame enda lapsepõlvest, et kui olime end katki kukkunud puhus ema haavale, samal ajal sõnades: varesele valu, harakale haigus, mustalinnule muu tõbi ja meie laps saab terveks. Tegemist on tegelikult loitsuga, mis on üks folkloori liike. Lapsed kasutavad tihti liisusalme erinevate mängude lahtilugemisel, ka see on üks folkloori liike. Tänapäeval võime folkloori leida ka rahvakalendri tähtpäevi tähistades, näiteks kadripäev ja mardipäev. Eelnevad näited illustreerivad seda, et folkloor on sageli meie igapäevaelu osa, ilma et me seda ise teadvustaksime.

Eesti folklorist Tiiu Jaago on sõnastanud rahvaluule mõiste, mis ütleb, et folkloor ehk rahvaluule on kultuuriliselt kokkukuuluva rühma sünkreetiline pärimus, milles on koos teadmised, kogemused ja esteetika. Rahvaluule kujuneb, püsib ja levib kommunikatsiooniprotsessis. (Jaago, 1999)

Soome folklorist Lauri Honko kirjutab artiklis „Folklooriprotsess“ (1998), et folkloor kajastab ühiskonna kultuurilist ja sotsiaalset identiteeti. Tema normid ja väärtused levivad edasi suuliselt, jäljendades või mõnel muul viisil. Kui varem oli folkloori kandja rahvus, siis tänapäeval on see asendunud sotsiaalse rühmaga, selle tulemusena on folkloor

loomulik ja samas vältimatu osa iga sotsiaalse rühma elus. Kõik rühma liikmed ei pruugi üksteist tunda, aga nad teavad tähtsamat osa rühma pärimusest ja väärtustest. Kollektiivse traditsiooni tundmine suurendab ühtekuuluvust. Sellisest vaatepunktist on folkloor rühma kooshoidev tegur. (Honko, 1998)

Folkloor pole mitte üksnes kunst, ta on seotud traditsioonilise eluviisi ja maailmavaatega. Folkloor on osa elust enesest ning seetõttu tuleks seda käsitleda terviklikuna. Tuleks õppida ühtlasi tundma ka traditsioonilist eetikat, usundilisi tõekspidamisi, muistset maailmapilti, mille aluseks on looduseaustus, esivanematekultus, kujutlused hingest ja hingejõust, maailma terviklikkuse tunnetus. (Rüütel 2000, lk 4) Sarnaselt läheneb folkloori mõistele ka UNESCO (Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon). UNESCO käsitleb folkloori mõistet kui teatud ühiskonnale omaste vaimsete, materiaalsete, intellektuaalsete ja emotsionaalsete tunnetuste kompleksi, mis haarab mitte üksnes kunstiloomingut, vaid ka eluviisi, väärtussüsteeme, traditsioone ja uskumusi. (*ibid*, lk 4)

Lauri Honko vahendab oma artiklis "Folklooriprotsess" kaht rahvaluule definitsiooni, mis on mõeldud ühtlustama maailma eri teadustraditsioonide arusaamu folkloorist. 1986. aastal Bergenis toimunud Põhjamaade rahvaluuleuurijate konverentsil esitatud rahvaluule definitsioonis on välja toodud mõned olulised põhiseisukohad (Honko 1998):

1. Folkloor on kollektiivsed pärimuslikud teadmised.
2. Folkloor on inimese loominguiline maailmaseletus, mida pidevalt taasluuakse.
3. Rahvaluule on enamasti sõnaline, kuid teatud kontekstis ka materiaalne.

1989. aastal toimus Pariisis UNESCO üldkoosolek, mille eesmärgiks oli parandada folkloori seisundit ja nähtavust maailmakultuuris. Folkloori määratleti sellel konverentsil järgnevalt (Honko 1998):

1. Folkloor on rahvapärane kultuur.
2. Folkloori all mõistetakse kollektiivi traditsioonipõhjalise looingu kogumit, mida esitab rühm või üksikisik, mis vastab ühiskonna ootustele ning kajastab eriliselt ühiskonna kultuurilist ja sotsiaalset identiteeti.
3. Folkloor levib suuliselt, jäljendades või mõnel muul viisil.
4. Rahvaluule vormide hulka kuuluvad keel, kirjandus, muusika, tants, mängud, mütoloogia, rituaalid, tavad, käsitöö, arhitektuur ja muud kunstid.

Honko toob välja pärimuskultuuri koht kooliprogrammides. Kuigi rahvaluulet võib leida ka vanadest kooliprogrammidest, siis Honko leiab, et pärimuskultuuri saab õppida ainult kindlale kultuurile omases keskkonnas viibides ja osaledes. Põlvkondadevahelised kultuurierinevused tulevad rahvapärismuse õpetamises kergesti esile, mistõttu iga uus sugupõlv peaks taasavastama pärimuskultuuri vastavalt oma huvidele. (Honko 1998) Sarnasel seisukohal on ka Rüütel, kes lisab et folklooriõpetuses ei piisa ainult teoreetilisest tundmaõppimisest, sest siis ei jõuta kultuuri tunnetamiseni (Rüütel 2000, lk 3-4).

Lisaks eelnevalt toodule on folkloor oma olemuselt *sünkretistlik*, mis tähendab seda, et siia on kätketud korraga mitu erilaadset tegevust (*ibid* 2000, lk 3-4). Näiteks laulumängus esineb paralleelselt laulmine, liikumine ja draamaelementide etendamine.

Tähtis on, et lapse areng saab alguse keskkonnast kust ta pärilt on. Lapsed tunnevad rõõmu lauldes-mängides, seda kaudu laps õpib, areneb ja elab sisse ümbritsevasse keskkonda. Varasematel aegadel olid laulud ja mängud oma loomingilisuse ja emotsionaalsuse tõttu lastele põhiliseks kasvatamise ja arendamise vahendiks. Juba varases eas puutus laps kokku lauldes, mängides ja jutte kuulates esivanemate traditsioonilise maailmavaatega. (Vikat 1999, lk 39)

Lapse mõtlemises ja tegutsemises esinevad folkloorist tuntud võtted, mille abil ta ümbritsevat maailma endale seletab ja tervikpildiks korrastab. Lapsed laulavad tihti omal viisil ja oma sõnadega, asjadest, mis on nende ümber ja mida nad enda jaoks tähtsaks peavad. (Roose 2003, lk 6)

Folkloori mõiste on väga mitmekülgne, siia on põimunud nii erinevad kunstiliigid kui ka loominguline maailmamõistmine ja traditsioonid. Folkloor suurendab meie ühtekuuluvustunnet läbi traditsiooniliste eluviiside ja maailmavaadete.

1.1. Muusikalise folkloori mõiste ja selle liigid

Muusikalise folkloori alla paigutan oma bakalaureusetöös rahvalaulu, laulumängu, pillimängu ja rahvatantsu, sest need folkloori liigid on kõik seotud ühel või teisel moel muusikaga. Järgnevalt annan nimetatud liikide olulisematest tunnustest ülevaate toetudes teoreetilistele materjalidele.

1.1.1. Rahvalaul

Rahvalaul jaguneb kaheks – vanemaks rahvalauluks ehk regilauluks ja uuemaks rahvalauluks ehk lõppriimiliseks rahvalauluks. Järgnevalt toon välja regilaulu ja lõppriimilise rahvalaulu olulised tunnused lähtudes kolmest komponendist – tekstist, viisist ning esitusest.

Tekst on rahvalaulu väga oluline komponent, ent regilauludes kanti edasi põlvkondade talletunud teadmisi ja elutarkust. Lõppriimilises rahvalaulus on kesksel kohal tegevuse kujutamine.

Regilaulus on kindlaks vormiüksuseks *värsirida*, mis moodustab tavaliselt mõttelise terviku. Samuti esineb *mõttekordust*, mis on teisisõnu ümberütlemine ehk *parallelism*. Parallelismi puhul korratakse üht mõtet, mida täiendatakse mitme värsireaga. Parallelismide arv võib varieeruda ja võib ka mitte esineda. (Särg & Ilmjärv 2009) Mõttekordus on ühest küljest poeetiline võte ja teisest küljest ka vormikujundamise võte (Roose 2003, lk 18).

Näiteks:

võtaks halli haljasta,
mära Malla mõisa`asta
sälud Salla vainiulta,
valjad ta Vahe külasta.

Lõppriimilise rahvalaulu vormiks on kahe- kuni neljarealist salmid, mis võivad mõnikord vahelduda refräänidega (*ibid*, 2009).

Üheks oluliseks regilaulu tekstitunnuseks on algriim ehk *alliteratsioon*, sõnad või sõnade paarid värsireas algavad sarnaste algushäälikutega (*ibid*, 2009).

Näiteks:

Mul oli väike vellekene,
põlve pikku poisikene

Lõppriimilise rahvalaulu ülesehituse aluseks on *lõppriimi* abil seotud värsipaarid. *Lõppriim* on värsiridade lõppemine kõlalt sarnaste sõnadega. (*ibid*, 2009)

Näiteks:

Elu, elu miks mind **vaevad**,
miks sa tood mul kurvastust,
miks sa mulle hauda **kaevad**,
kinni katad **armastust**.

Regilaul põhineb kvantiteerival värsimõõdul, mille aluseks on kaheksasilbiline värsirida. Värsirida koosneb neljast värsijalast. Iga värsijala esimene positsioon on tugev ja teine nõrk. See tähendab, et vahelduvad pikk ja lühike silp. Enamasti langeb regivärsi rütm kokku ka sõnarõhkudega. Regivärsi ehituses kehtivate reeglite järgi ei tohi värsijala rõhulise osale sattuda lühike pearõhuline silp. (Teder & Tormis *s.a*) Värsse kus ühe või mitme sõna pearõhk ei lange kokku värsi tugevate positsioonidega nimetatakse *murtud värssideks* (Roose 2003, lk 16).

Näiteks:

laugu täku-le/sa-/dula
vahe-/le vare-/se silmad
lauli-/ku minu ema-/da

Lõppriimiline rahvalaul kasutab rõhulist värsisüsteemi ehk sõnarõhud langevad alati kokku muusikaliste rõhkudega (Särg & Ilmjärv, 2009).

Rahvalauludes esineb sageli murdekeelt, mis tuleneb sellest, et erinevates piirkondades oli kasutusel oma murre. Peamiselt eristatakse kaht suurt piirkonda – Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti. (*ibide*, 2009)

Viis - vanemad viisid olid väikese ulatusega, uuemates viisides on tunda funktsionaalse harmoonia mõju. Regilaulude viisid on lihtsad, tavaliselt kvardi või kvindi ulatuses astmelise liikumisega. Regilauluviiside vormis on aluseks värsirida. Kui viis on ühe värsirea ulatuses, siis nimetatakse neid üherealisteks viisideks, kui viis on kahe värsirea ulatuses, mis tähendab, et eeslaulja ja koor laulavad erinevaid viise, siis seda nimetatakse kaherealiseks viisiks. (Särg & Ilmjärv 2009) Esineb ka kolme- ja neljarealisi viise (Roose 2003, lk 19).

Lõppriimiliste rahvalaulude puhul muutus meloodiline liikumine rikkalikumaks, samuti ka heliulatused, mis võimaldasid suuremaid hüppeid viisi liikumises. Viisikäigud toetuvad tihti funktsionaalsele harmooniale omastele kolmkõlakäikudele. Rahvalaulule on omane heterofoonia, mis tähendab, et samaaegselt võivad kõlada ühe viisi erinevad variandid. (Särg & Ilmjärv 2009)

Esitus on rahvalaulu komponent, mille kaudu ilmneb, kas üldse ja kuidas kasutatakse rahvalaulu traditsioonilisele esitusviisile omaseid tunnuseid.

Regilaulu esitusele on iseloomulik eeslaulja ja koori vaheldumine, mida seob ettehaarav sisseastumine ehk *leegajus*. Koor ühineb eeslauljaga seitsmendal silbil (e viimasel värsijalal), samuti eeslaulja kooriga. Selline laulujärje ettehaaramine võimaldab kergemini õiget tooni ja rütmi tabada ning koor saab kaasa laulda ka sõnu eelnevalt teadmata. (*ibid*, 2009)

Regilaulude esitusele on traditsiooniliselt omane viisi teisenemine ehk varieerumine. Sellise varieerimise tulemusel tekib mitme laulja koos laulmisel heterofoonia, kus samaaegselt kõlavad ühe viisi erinevad variandid. (Roose 2010)

Lõppriimilise rahvalaulu esituse tunnused on sarnased regilaulu esitusstiilile, kuid teistsugusest lauluvormist tulenevalt ei kasutata ettehaaravat sisseastumist. Samuti ei esine uuemas rahvalaulus regilaulule omast rõhunihetega laulmist, sest siin langeb sõna algus alati kokku muusikalise rõhuga. (Särg & Ilmjärv 2009)

Regilaulude esitamisel pole kasutatud pillisaadet. Pillisaade tuli kasutusele alles lõppriimilise rahvalaulu tekkimisel, kuid suuresti oli ka uuema rahvalaulu esitustraditsioon a capella. (*ibid*, 2009)

1.1.2. Laulumäng

Laulumäng on liikumismäng laulu saatel (EKSS 2009). Laulumängud sisaldavad endas sünkretismi - siia on kätketud samaaegselt nii laulmine, liikumine kui ka draamaelementide etendamine. Paljudes laulumängudes on veel lisaks kontakti võtmine, näiteks tuleb paarilist valida ja teist mängijat sisse lükata. Algselt kuulusid laulumängud täiskasvanute repertuaari, kuid tänapäeval on nad meieni jõudnud siiski läbi lastefolkloori. Laulumängud mugandati lastemeelelahutuseks, siia lisandus kasvatuslik ja õpetlik külg. (Roose 2003, lk 87) Laulumängud jagunevad eri liikumistüüpide põhjal: voor-, ring- ja viirumängudeks.

Voormängud kuuluvad laulumängude vanemasse kihistusse. Mängijad laulavad vooris liikudes, seistes või istudes. Laulule järgneb peategelaste kahekõne, mis pakub leidlikule mängijale improvisatsioonivõimalusi. Voormängud lõpevad tihti sportliku puändiga. Näiteks katsutakse tugevust sikutades, ületatakse takistusi, aetakse üksteist taga. (*ibid*, lk 88)

Ringmängude põhitunnuseks on laulu saatel ringis liikumine. Laulud, mida esitati olid siirdevormilised või lõppriimilised. (Särg & Ilmjärv 2009) Ka siin lisandub sageli kas sportlik või mõni muud liiki puänt (tagaajamine, pantide lunastamine, paariliste vahetamine). Mõnes ringmängus on eesmärk ette näidata midagi keerulist või veidrat, mis teeb mängimise lõbusamaks. Leidub ka äraarvamismänge, kus mõne eseme edasiandmist jälgib üks ringis olija, kelle ülesandeks on arvata, kelle käes antud ese parasjagu on (näiteks sõrmusemäng). Suur osa ringmängudest on vahetantsudega, kus salmi ajal liigutakse ringis ja refrääni ajal toimub ringi sees tants, iga refrääniga vahetuvad ringi sees olijad. (Roose 2003, lk 88)

Viirumängud põhinevad nii uuematel kui vanematel lauludel. Viirumängud põhinevad tantsulisele liikumisele laulu saatel. Tavaliselt liigutakse kas kahes või neljas viirus.

Paljudes mängudes piirdubki tegevus viirgude üksteise poole liikumisega - viirud võivad ka kasvada või kahaneda. (*ibid*, lk 88)

Mängides õpib laps tegema valikuid ning arendab endas esinemisjulgust. Paljudes mängudes on otsute tegemine seotud paarilise valimisega ja oluline on siin last suunata ning julgustada. Algklassides nõuab poiste ja tüdrukute vaheline suhtlus omaette tähelepanu, sest selles eas kipuvad poisid tüdrukuid (ja tüdrukud poisse) häbenema. (*ibid*, lk 88)

1.1.3. Pillimäng ja rahvatants

Pillimäng tähendab muusikainstrumendil mängimist ja sellest sündinud heli (EKSS 2009). Pillimäng on ürgne nähtus, mille eeskujuks on sageli olnud inimese kehaosad või tööriistad (Särg & Ilmjärv 2009).

Mitmed eesti rahvapillid on oma ehituselt väga lihtsad ja seega on võimalik igal ühel ise endale pill valmistada. Kohalikud külameistrid on siiski teinud ka küllaltki keeruka ehitusega pille nagu näiteks viiul või lõõtspill. (*ibid* 2009)

Muusikaõpetuse ainekavas on välja toodud, et lapsed peavad oskama väikekandle esmaseid mänguvõtteid ning samuti peavad nad suutma kuuldeliselt eristada hiiu kannelt, torupilli, lõõtspilli, sarvepilli, vilepilli ja parmupilli (PRÕK 2011).

Pillimäng ja rahvatants on omavahel väga tihedalt seotud. Suur osa pillimuusikast ongi tantsumuusika. Rahvatants on sünkreetiline rahvaloomingu liik. Siin on seotud omavahel nii liikumine, pillimäng, vahel ka laul. Tantsuks võib nimetada inimese vaimselt mõtestatud kehaliigutusi ja liikumisi muusika saatel. (Särg & Ilmjärv 2009)

Tants on ammutanud inspiratsiooni nii mitmesugustest inimeste poolt tehtud töödest kui ka inimestevahelisest suhtlemisest. Tantsus esinevate kujundite allikateks võivad olla ka inimese rikkalikud tähelepanekud loodusest. (Tampere 1975, lk 47) Vanasti kuulusid tantsud täiskasvanute repertuaari, tänapäeval on rahvatants koolimuusikasse tulnud läbi tantsupeo traditsiooni.

Meie muusikaline folkloor on väga rikkalik ja pikkade traditsioonidega. Läbi muusikalise folkloori tegevuse saab tänapäeva inimene rännata aega, kus elasid meie esivanemad. Meil on võimalus osa saada neile olulistest teemadest, mis sisustasid nende argi- ja pidupäevi.

2. I KOOLIASTME LAPSE ARENGULISED ISEÄRASUSED

Käesolevas peatükis annan ülevaate I kooliastme lapse arengulistest iseärasustest, muusikalise folkloori kasutamise võimalustest I kooliastmes ning toon välja muusikalise folkloori osa riiklikus muusikaõppekavas üldhariduskooli I kooliastmes.

I kooliastmesse kuuluvad esimese kuni kolmanda klassi õpilased, kes on enamasti vanuses 7-9. Selles vanuses on lapse kehalise tasakaalu võime tavaliselt hea ning tugiimpulsside ja üliminaga saadakse suhteliselt hästi hakkama. Kontrollitakse rohkem mõtteid ja laps käitub mõistlikumalt ning süvenenumalt. (Mangs & Martell 2000, lk 231-232)

I kooliastmes on lapse tunnetusprotsesside areng kiire, põhjuseks on nii bioloogiline küpsemine kui ka kooliõpetuse eripära. Erinevalt tavaelust on koolis rõhk teadmiste verbaalsel esitamisel, kus sõnu hakatakse kasutama kontekstiväliselt. Lapsed peavad aru saama sellisest kõnest ning oskama end teistele mõistetavaks teha. Esimesed kooliaastad on aeg, mil luuakse sild eelneva ja tavakogemusel baseeruva mõtlemise ja koolimõtlemise vahel. Uut tüüpi teadmisi ja kõneviisi tuleb lastele õpetada, samuti aga näidata nende seoseid lapse eelnevate kogemuste ja igapäevase eluga. (Kikas 2010, lk 18)

Kooli alguses saab lapsele sõnalise informatsiooni vastuvõtmise ja töötlemise viis domineerivaks. Esimestes klassides, kui verbaalse info blokk alles areneb, ei suuda laps töödelda materjali veel eriti kiiresti. Samuti piirab info töötlemist kehvem töömälu. (*ibid*, lk 28)

I kooliastet peetakse aktiivseks õpiajaks, sest siis arenevad lapsel üldoskused. Lapsed muutuvad tähelepanelikemaks, paraneb keskendumisvõime ja mälu. Selles vanusefaasis muutuvad lapsed sotsiaalsemaks ja areneb suhtlemisvalmidus. Samuti hakkab laps siin siduma eelvat ja koolisõpitut.

2.1. Muusikalise folkloori kasutamise võimalused I kooliastmes üldhariduskoolis

Antud peatükis toon välja muusikalise folkloori kasutamise võimalused I kooliastmes.

Muusika avaldab mõju nii mõtlemise, loovuse, empaatiatunde, mälu kui ka tahtemaduste arendamisel. Samuti täidab muusika olulist rolli lapse tunnetustegevuse, fantaasia ja vaimsete võimete arendamisel, ning arendab lastes mitmesuguseid sotsiaalseid oskusi.

On tõestanud, et muusikaõpetus aitab kaasa lapse igakülgsel arengule. Esimese kooliastme õpilase üldine areng soodustab ka muusikaliste võimete kasvu. Näiteks kuulamisvõime muutub erksamaks, suureneb tähelepanu- ja analüüsivõime. (Kikas 2010, lk 347-349)

Järgnevalt toon välja aspektid, millele tuleks tähelepanu pöörata muusikaõpetamisel I kooliastmes. Selleks toetun peamiselt Zoltan Kodályle ja mitmetele muusikapedagoogidele.

Tänapäeval on muusikatundides kõige levinumaks saateinstrumendiks klaver. Kuid selgub, et klaverisaade laste laulmise juures võib olla hoopis negatiivse mõjuga, nimelt see võib pärssida laste viisipidamist. Lastes ei pruugi välja areneda ühehäälsel melodooda tunnetust. (Kádár 1994, lk 195)

Kodály toob välja klaverisaade mõju laste laulmise arengule (Kádár 1994, lk 195):

- lapsed jäävad ilma iseseisvast laulmise rõõmust
- klaver ei saa tulla kaasa laste puhul vältimatu vajumisega
- tempereeritud klaver, kui seda häälestatakse ka iga päev ei vii puhta laulmiseni
- laulud, mida lapsed laulavad peavad isegi toas looma vaba looduse illusiooni, klaver takistab seda põhjalikult

Laulumängud arendavad lastes mitmesuguseid oskusi. Järgnevalt toetun Pai uurimusele (2008) ning toon välja laulumängu tähtsuse ja selle arendava mõju lastele :

1. Muusikaliselt arendab laulumäng muusikalist kuuldekujutlust, eneseväljendusoskust, hääleparaati, helikõrguste ja laaditaju, muusikalist mälu, dünaamikataju ja vormitunnetust, meetrumi- ja rütmitunnetust ning harmoonilist kuulmist.

2. Liikumistegevuse kaudu toetavad laulumängud lapse kehalist arengut: tunnetuslikke protsesse, liigutuste osavust, motoorikat, ka koordineerimist, meetrumi- ja rütmitunnet, arendatakse tantsulist eneseväljendust, tähelepanu -ja kontsentratsioonivõimet.

3. Laulumängude sisu arendab sotsiaalseid oskusi: individuaalsete ja grupisiseste vajaduste tunnetamist, koostöövõime suurendamist, vastutustunde tajumist ja jagamist, enesekontrolli kehtestamist, väärtushinnangute ja enesehinnangu kujunemist.

Pai toob enda uurimuses ka välja, kuidas ning milliste oskuste arendamiseks saab pillimängu muusikatundides kasutada (Pai 2008):

- 1) Pillide nimetuste õppimiseks;
- 2) Laulude saateks;
- 3) Liikumise saateks;
- 4) Muusikaliseks kujunduseks (helimaalingud);
- 5) Improviseerimisvõime arendamiseks;
- 6) Erinevate rütmide õppimiseks;
- 7) Meetrumitunde arendamiseks;
- 8) Koosmuusitseerimise arendamiseks;
- 9) Käelise tegevuskoordineerimise arendamiseks;
- 10) Ostinaatoks kõneharjutuste esitamisel.

Celia Roose toob välja artiklis "Regilaulu käsitlemisest põhikooli muusikatunnis" (2010), miks on oluline rakendada muusikalist folkloori laste õpetamisel ja millele peab seejuures tähelepanu pöörama. Regilaulu süstemaatiline ja mitmekülgne õpetus muusikatunnis aitab õpilasel omandada loovtegevuse ja eneseväljenduse kogemusi. Eesti rahvalaulud aitavad noorel inimesel väärtustada, hoida ning arendada meie kultuuri ja tunnetada vastutust kultuuritraditsioonide säilimise eest. (Roose 2010)

Meie muusikaõpetuse ainekavas ei ole välja toodud kindlaid regilaulu, mida peaksid Eesti koolilapsed oskama laulda. Roose toob välja, et üheks põhjuseks, miks meil puudub kindel "tuumregilaul" on meie laulutraditsiooni varieeruv loomus ja piirkondlikud eripärad. Olulisem on lastele tutvustada meie esivanemate kultuuritraditsiooni nii, et neil tekiks sellest osasaamise kogemus ja rõõm. (*ibid* 2010)

Muusikaõpetajad peaksid alustama lastele lauluõpetamist väikeste hüpete ja lihtsate meloodiatega, selleks sobib väga hästi regilaul. Ühe- või kaherealiste viiside puhul saab arendada I vanuseastmes laste tähelepanelikkust ja muusikalist kuulmist, kas nad suudavad eristada, kas meloodia on sarnane või erinev, kui on erinev, siis kas viis liigub üles või alla. Õpetajad peaksid siin lähtuma eakohasusest: nooremas vanuseastmes on lihtsam laulda üherealist viisi. (Roose 2003, lk 28)

Regilauludes esinev murdekeel annab võimaluse lastele väljendada omapoolseid tõlgendusi murdesõnadest. Tähtis on, et muusikaõpetajad oskaksid seletada lastele võõraid sõnu.

Regilaulu lauldakse loomulikul viisil peast, sest siis kaasneb sellega ka alati kohapeal loomise võimalus. Laste loovuse arendamisel aitab kaasa kui muusikaõpetajad annavad lastele võimaluse ise tunnis laulutekste välja mõelda või regilaulu jätkata enda sõnadega. (Roose 2010) Õpetaja peab ise regilaulu väärtustama ning oma esituses olema veenev, siis on kindel, et ka õpilased tahavad selles osaleda ning läbi selle kogemuse õppida (Roose 2010).

Muusikalise folkloori kaudu on võimalik lastes arendada mitmesuguseid muusikalisi oskusi. Lisaks saab muusikalist folkloori muusikatundides väga mitmekülgset ja põnevalt rakendada, andes loominguvabadust nii lastele kui ka õpetajatele.

2.1.1. Muusikalise folkloori osa muusikaõpetuse ainekavas üldhariduskooli I kooliastmes

Käesolevas alapeatükis toon PRÕKile tuginedes välja muusikaõpetuse riiklikus ainekavas sätestatu, keskendudes kitsamalt sellele, mida ütleb PRÕK muusikalise folkloori kasutamise kohta muusikaõpetuse ainekavas.

Põhikooli riiklikus õppekavas (edaspidi PRÕK) on välja toodud muusika õppeaine kirjeldus. Muusikaõpetus toetab õpilaste individuaalse eripära kujunemist muusikalise eneseväljenduse abil. Muusikaõpetuse kaudu tasakaalustatakse ja toetatakse õpilaste emotsionaalset arengut ning selle kaudu avatakse ja avardatakse võimalusi muusikaga tegelda ja muusikast rõõmu tunda. Eesti ja maailma muusikakultuuri tutvustamise kaudu

kujundatakse õpilaste muusikalist maitset ning sotsiaalkultuurilisi väärtushinnanguid. (PRÕK 2011)

Üldharidusliku kooli muusikaõpetuse koostisosad on laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, omalooming, muusika kuulamine ja muusikaajalugu, muusikaline kirjaoskus ning õppekäigud. Muusikaõpetuse koostisosade kaudu püütakse lastes arendada ka vastavaid oskusi. (PRÕK 2011)

Kui vaadata muusikalise folkloori osa muusikaainekavas, siis on välja toodud, et I koolastmes peab laps laulma eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, kaanoneid ning eesti ja teiste rahvaste laule. Pillimängus peaks laps olema omandanud kuuekeelse väikekandle või plokkflöödi esmased mänguvõtted ning kasutab neid musitseerides. Muusikalises liikumises peab laps tantsima eesti laulu- ja ringmänge. Omaloomingus peaks laps suutma luua ise lihtsamaid tekste (liisusalme, regivärsse ja laulusõnu). Laps peaks suutma kuuldeliselt eristada laulu ja pillimuusikat. Lisaks on ta tutvunud eesti rahvalaulu ja rahvapillidega (kannel, Hiiu kannel, lõõtspill, torupill, sarvepill, vilepill). (*ibid* 2011)

Põhikooli riiklikus õppekavas tuuakse välja oskused, mida muusikaõpetuses taotletakse I kooliastme lõpuks (PRÕK 2011):

- 1) osaleb meeeldi muusikalistes tegevustes: laulmises, pillimängus, muusika kuulamises ja liikumises;
- 2) laulab loomuliku häälega üksinda ja koos teistega klassis ning vastavalt võimetele ühe ja/või kahehäälses kooris;
- 3) laulab eesti rahvalaule;
- 4) laulab meloodiat käemärkide, astmetrepi ja noodipildi järgi ning kasutab relatiivseid helikõrgusi (astmeid);
- 5) lähtub muusikat esitades selle sisust ja meeleolust;
- 6) rakendab pillimängu kaasmängudes;
- 7) kasutab muusikalisi teadmisi kõigis muusikalistes tegevustes;
- 8) kirjeldab kuulatavat muusikat suunavate küsimuste järgi ning omandatud muusika oskussõnadega;
- 9) väärtustab enese ja teiste loomingut.

Muusika ainekava põhifookus seisneb selles, et lapsed saaksid muusikast rõõmu tunda ning neil tekiks muusika vastu huvi. Tähtis on, et muusikatund avardaks lastel silmaringi ja lapsed saaksid julguse eneseväljendamiseks.

3. TÖÖ METOODIKA JA VALIM

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on kaardistada kui palju kasutatakse muusikalist folkloori Viljandimaa üldhariduskoolide muusikatundides I vanuseastmes. Järgnevas peatükis tutvustan eesmärgi täitmiseks valitud metoodikat ning uurimuses osalenud valimit.

3.1. Uurimistöõ metoodika ja uurimisprotseduuri kirjeldus

Käesolevas bakalaureusetöös rakendan **juhtumiuringu** metoodikat. Juhtumiuring on üks kvalitatiivsete uurimuse tüüpidest. Siin uuritakse ilmingut tema loomulikus keskkonnas ning eriti sobib selle kasutamine siis, kui piirid ilmingu ja tema konteksti vahel pole selged. Juhtumiuringu andmete kogumiseks kasutatakse tavaliselt dokumente, intervjuusid ja vaatlust (Laherand 2008, lk 74-85)

Juhtumiuring on eelistatud uurimistrateegia juhul kui (Mägi 2013):

- fookus on suunatud mingile reaalse elu kontekstis kulgevale nähtusele või kui uuritavat tähtsust on raske uurida väljaspool selle loomulikku keskkonda;
- soovitakse detailset ja sügavuti minevat pilti toimuvast.

Käesolevas töös kogusin andmeid erinevate uurimismeetoditega, milleks olid küsimustik, vaatlus ja intervjuu.

Alustades muusikatundides välisvaatlejana, teavitasin muusikaõpetajaid bakalaureusetöö üldisest eesmärgist, kuid ei täpsustanud uurimisteemat, sest see oleks võinud mõjutada uurimuse käiku.

Uurimisprotseduuri kirjeldus – eesmärgi täitmiseks viisin läbi vaatluse neljas Viljandimaa koolis. Vaatlusperiood kestis 12. jaanuarist 2016 kuni 1. aprillini 2016. Sügisperioodil tegelesin tööplaneerimisega, võtsin ühendust koolide juhtkondadega

saamaks nõusoleku viibida I vanuseastme muusikatundides välisvaatlejana. Neljast kooli juhtkonnast üks soovis näha ka minu vaatlusplaani. Vaatlustega sain alustada pärast talvevaheaega. Igas koolis kestis tundide vaatlus kaks nädalat. PRÕK näeb ette, et muusikatunde peab toimuma I vanuseastmes kaks korda nädalas ja ühe tunni pikkus on 45 minutit. (PRÕK 2011). Kokku vaatlesin tunde I-III klassis 32 tunni vältel, seejuures igat klassi külastasin neli korda kahe nädala jooksul. Vaatlused sättisin perioodi, kuhu sisse mahtusid rahvakalendritähtpäevad: vastlapäev ja ülestõusmispühad.

Vaatluse tarbeks koostasin vaatluskava (lisa 1), mis koosnes vaatluspunktidest. Igas vaadeldud tunnis oli tunnivaatluse aluseks võetud vaatluskava, kuhu ma tegin vasatvaid märkmeid. Hiljem kasutasin kogutud materjali tulemuste analüüsimisel.

Iga klassi vaatluse lõpus viisin lastega läbi grüpiintervjuud, kasutades selleks koostatud küsimustikku (lisa 2). Laste vastused salvestasin ja hiljem transkribeerisin. Töös toon välja kõige populaarsemad vastused. Samuti viisin intervjuud läbi ka muusikaõpetajatega (lisa 3). Suuliselt sain intervjuuerida üht õpetajat, ülejäänud õpetajad vastasid küsimustele kirjalikult. Õpetajad olid küsimustele nõus vastama ainult vahetundidel, kuid need on liiga lühikesed ning kolm õpetajat suulise intervjuu jaoks aega ei leidnud. Kasutan õpetajate vastuseid enda töös nii tulemuste kui ka järelduste osas.

3.2. Valimi kirjeldus

Viljandi linnas on kokku neli põhikooli. Kuna ühest koolist ei saanud vastust ja ühe kooli muusikaõpetaja ei andnud nõusolekut, et osaleksin tema muusikatundides välisvaatlejana, siis valituks osutusid ülejäänud kaks Viljandi linnas asuvat põhikooli. Ülejäänud kaks põhikooli valisin Viljandi maakonnast. Valimi valikus lähtusin printsibist, et koolid asuksid võimalikult lähedal Viljandi linnale. Seega lähtusin enda lõputöoks sobilike koolide valikul mugavusvalimist. Mugavusvalimi puhul lähtutakse lihtsa kättesaadavuse, leitavuse või uuritavate koostöövalmiduse põhimõttest (Õunapuu 2012).

Konfidentsiaalsuse tõttu ei avalda ma valitud koolide nimesid.

Valimisse kuuluvates koolides töötab I kooliastmes kokku neli muusikaõpetajat. Tegemist on naissoost õpetajatega, kes kõik omavad muusikalist kõrgharidust ja kelle tööstaž

üldhariduskoolis ulatub 16-42 aastani. Samuti on kõik neli muusikaõpetajat osalenud pärimusmuusika teemalistel täiendõppekoolitustel.

4. TULEMUSED

Käesolevas peatükis analüüsin nii vaatluse käigus kogutud andmeid kui ka õpetajatelt ja õpilastelt saadud informatsiooni. Nende tulemuste põhjal saan toetuda teooriale ja sellest tulenevalt teha järeldused.

4.1. Vaatluse ja õpetajatega tehtud intervjuude tulemused

Olen järgneva vastuste analüüsi struktureerinud lähtudes oma uurimisküsimustest.

- **Mil määral kasutavad muusikaõpetajad muusikatundide läbiviimiseks muusikalist folkloori?**

Kõik muusikaõpetajad kasutasid muusikatundides muusikalist folkloori ja seda 32-st vaadeldud muusikatunni vältel 23-s tunnis. Ühes Viljandimaa koolis kasutas muusikaõpetaja rohkem muusikalist folkloori kui teised õpetajad, kokku 12 korda vaadeldud tunide jooksul. Kõige vähem kasutati muusikalist folkloori kahe muusikaõpetaja poolt, mõlemad õpetajad kasutasid muusikalist folkloori kahes vaadeldud tunnis.

- **Milliseid muusikalise folkloori liike käsitlevad muusikaõpetajad muusikatundides?**

Muusikalise folkloori materjalid, mida muusikaõpetajad muusikatundides rakendasid, on järgmised: regilaul, lõppriimiline rahvalaul, laulumängud, pillimäng ja eesti rahvatants. Vaatluse käigus selgus, et õpetajad kasutasid muusikatundides lisaks muusikalise folkloorile ka liisusalme ja rahvakalendri kombestikku.

Edasise teksti loetavuse huvides struktureerin selle uurimisküsimusele vastused lähtudes muusikalise folkloori liikidest :

Enam levinud muusikalise folkloori materjal muusikatundides oli regilaul, mida kasutati 32-st vaadeldud tunnist 17-s muusikatunnis. Kokku käsitleti üheksat erinevat regilaulu. Neljast muusikaõpetajast õpetas üks õpetaja lastele regilaulu, mis ei pärinenud kasutusel olevast laulikust. Tihti kasutati ühe tunni jooksul regilaulu ka koos pillimänguga. Kõik neli muusikaõpetajat seletasid lastele regilaulude traditsioone ning jutustasid teemakohaseid lugusid regilaulude sissejuhatuseks. Regilaulu lauldi ilma saateta neljal korral. Väikekandle saadet kasutati kaheksal korral ning kolmel korral kasutati saatepillina klaverit. Kahel korral kasutati regilaulu saateks teisi instrumente nagu näiteks kõlapulgad, plaatpillid ja vilepillid.

Vaatlusperioodi käigus õpetati kolme kooli lastele kokku viis uut regilaulu. Uute regilaulude õppimisel mängisid kaks õpetajat lastele meloodiat klaveril kaasa ning üks õpetaja laulis regilaulu viisi ette ilma klaveri abita.

Regilaulude laulmisel olid peamiselt eeslauljateks õpetajad, olenemata sellest, kas tegemist oli uue või juba tuntud lauluga. Neljast õpetajast kaks laulsid regilaulu peast ühel korral. Regilaulu esitamisel kasutasid kõik neli muusikaõpetajat leegajust ja seletasid lastele, mida konkreetne muusikaline termin regilaulus tähendab. Üks õpetaja käsitles ka ahellaulu ning selgitas lastele selle laulu põhimõtet.

Regilauludes esinevaid murdesõnu seletasid lastele kõik õpetajad ning mitmel korral andsid õpetajad lastele võimaluse avaldada arvamust, mida sõnad tähendada võiksid.

Kaks muusikaõpetajat kasutasid kolmel korral kaherealist regilaulu ning küsisid lastelt sellekohaseid küsimusi nagu näiteks: kas meloodia on sarnane eeslaulja viisiga? Kas meloodia liigub üles või alla? Lapsed oskasid õpetajate täiendavatele küsimustele küll vastata, kuid selgus, et kaherealiste viiside laulmine on lastele raske.

Viiel korral andsid kolm muusikaõpetajat lastele võimaluse ise regilaulule sõnu mõelda. Selgus, et lapsed hakkavad tihti üksteise mõtteid kordama. Üksinda laulmisel oli viisipidamine raskendatud ning oli ka lapsi, kes laulmise asemel laulusõnu retsiteerisid.

Lõppriimilist rahvalaulu rakendas muusikatundides kokku kaks muusikaõpetajat, kasutades saateinstrumendina klaverit. Nendest üks õpetaja kasutas lõppriimilist rahvalaulu rütmide õppimisel.

Regilaulu kasutati ka relatiivse noodilugemise õpetamiseks ning häälte lahti laulmiseks. Laulumänge kasutas muusikatundides kaks muusikaõpetajat. Üks muusikaõpetaja viis lastega läbi ringmängu. Teine õpetaja viis läbi laulumängu, mida mängiti viirus. Esialgu olid eeslauljateks kõik lapsed, kellele oli mäng tuttav.

Rahvapillidest kasutasid väikekannelt kaks õpetajat, tutvustades lastele antud instrumendi elementaarseid mänguvõtteid ja rakendades seda ka saatepillina. Rahvapillide helinäiteid kasutasid oma tundides samuti kaks õpetajat, andes lastele ülesande ära arvata, mis pill parajasti mängib. Nendest üks õpetaja näitas lastele tunnis varem käsitletud rahvapillide pilte, et kontrollida laste teadmisi.

Üks õpetaja õpetas lastele kolmel korral kahte eesti rahvatantsu sammu nagu labajajalavalss ja käärsammud. Antud õpetaja kasutas tantsusaateks väikekannelt.

- **Milliste muusikaliste oskuste arendamiseks muusikaõpetajad rakendavad muusikalist folkloori?**

Õpetajaid intervjuerides kui ka tundide vaatlustes selgus, et muusikaõpetajad kasutavad muusikalist folkloori laste musikaalsuse, viisi pidamise, pillimängu ja improvisatsiooni arendamiseks. Relatiivse noodilugemise õpetamisel kasutatakse muusikalist folkloori pigem harva.

Ilmselt lähtudes I kooliastme muusika ainekava õpiväljunditest, tõid õpetajad välja, et soovivad läbi muusikalise folkloori lastes arendada ka aspekte nagu näiteks: huvi muusika vastu, silmaring, teadmised eesti ja välismaa muusikast, loomingulisus, eneseväljendus, esinemisjulgus, koostööoskus ja analüüsivõime.

4.2. Lastega läbiviidud grüpiintervjuude tulemused

Grüpiintervjuude läbiviimine lastega andis võimaluse saada selgemat ettekujutust kui palju lapsed meie pärimuskultuurist tegelikult teavad ja kust on nende teadmised pärit.

Intervjuudes lastega olid kõige levinumad vastused küsimusele "Kas te teate, mis on rahvalaul?" järgmised: "Rahvalaul kuulub eesti rahvale ja seda lauldakse rahvalikult", "Memmed ja taadid laulavad", "Üks laulab ees, teised järgi", "Rahvalaul võib olla nii rõõmus kui ka kurb ja selle järgi saab hästi tantsida", "Rahvalaul on kandunud ajas edasi", "Rahvalaule lauldakse rahvariietes", "Rahvalaulul pole kindlat autorit, see kandus põlevest-põlve edasi", "On olemas üheraline ja kaherealine rahvalaul", "Rahvalaul on kaerajaan".

Küsimusele, kas olete ise lauludele sõnu või viise välja mõelnud vastasid väga vähesed, et on seda teinud. Sellele küsimusele tuli rohkem eitavaid vastuseid.

Kõige levinumad rahvapillid, mida lapsed oskasid nimetada, olid väikekannel, Hiiu kannel, parmupill, torupill, lõõtspill, karjapasun, jauram, vilepill, sarvepill.

Kalendri tähtpäevadest tõid lapsed välja mardi- ja kadripäeva, vastlapäeva, jõulud ja jaanipäeva. Samuti rääkisid lapsed mismoodi nemad mardi- või kadrisante jooksmas käivad ja milliseid laule nad pererahvale laulavad. Intervjuu käigus selgus, et muusikatunnis on kõik lapsed laulnud vastlalaule ja samuti mardi- ja kadrilaule.

Enam levinud olid järgnevad mõistatused ja vanasõnad: lip lipi peale, lapp lapi peale, ilma nõela pisteta; kes kannatab see kaua elab; valel on lühikesed jalad; kes hiljem naereb, nareab paremini.

Lapsed on kõige enam rahvalaule kuulnud Viljandi Folgil, muusikatunnist, televiisorist, kodust, külapeolt ja internetist. Kõige populaarsemad rahvamuusika ansamblid olid laste hulgas Meisterjaan, Svjata Vatra, Metsatõll, Lõõtspillipoisid, Curly Strings ja Trad.Attack.

5. JÄRELDUSED

Antud uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada kui palju kasutatakse muusikalist folkloori üldhariduskoolide muusikatundides I kooliastmes.

Uuringu tulemustest selgus, et õpetajad järgivad muusikaõpetuse ainekavas väljatoodud punkte, kasutades muusikalist folkloori enda äranägemise järgi. Intervjuudes selgus, et muusikaõpetuse ainekava annab küll õpetajale palju vabadust, kuid koolid piiravad õpetajate loovust. Muusikalise folkloori liikide seast kasutavad muusikaõpetajad kõige rohkem regilaulu, kuid alati ei lähtuta traditsioonidest. Sageli mängiti regilaulu saateks mõnda instrumenti, näiteks väikekannelt ja klaverit. Vaatluse käigus selgus, et õpetajad kasutavad klaverisaadet ka muude laulude saateks. Nagu alapeatükis 2.1 mainisin, siis pidev klaverisaade pärsib õpilaste viisipidamist. Toetudes samuti alapeatükile 2.1, kus toon välja, et üherealise viisi laulmine on nooremas kooliastmes lihtsam, siis vaatluses järeldus, et õpetajad õpetasid lastele kahelelise regilaule, mille laulmine polnud lastele jõukohane.

Samuti selgus, et enamus kordadel ei laulnud õpetajad regilaule peast, mis võib olla põhjustatud vähesest ettevalmistuse ajast. Intervjuude käigus selgus, et õpetajad kulutavad muusikatundide ettevalmistamiseks keskmiselt 15-30 minutit.

Koolid lähtuvad instrumentide soetamisel õppekavast, kus on välja toodud, et lapsed peavad oskama plokkflöödi või väikekandle mänguvõtteid. Uuringus selgus, et muusikatundides on lastel võimalus instrumente ka ise mängida. Kõige levinumaks muusikainstrumentiks oli väikekannel. Grupiintervjuudes selgus, et lapsed teavad ainekavale kohaselt ka teisi rahvapille.

Õpetajad andsid lastele võimaluse ise regilaulule sõnu mõelda. Lapsi intervjuuerides selgus, et paljud ei olnud endile antud tegevust teadvustanud, sest väidetavalt ei olnud laulusõnade välja mõtlemisega kokkupuudet. Üheks põhjuseks võib olla, et esimestes

klassides lapsed ei suuda eriti kiiresti materjale töödelda, sest verbaalse info blokk alles areneb. Teiseks põhjuseks võib olla, et õpetajad ei selgita lastele täpselt töö sisu ja eesmärki. Lisaks selgus vaatluses, et lapsed hakkasid teineteist kordama, mis samuti ei aita kaasa loomingulisusele.

Alapeatükis 2.1 tõin välja laulumängu kasulikkuse laste muusikalises arengus, kuid uuringust selgus, et laulumänge viisid läbi vaid kaks õpetajat. Samuti õpetas vaid üks õpetaja lastele eesti rahvatantsu samme. Üheks põhjuseks võib olla, et klassis pole piisavalt ruumi liikumiseks.

Uurimuse käigus selgus, et I klassi õpilased olid rahvamuusikast teadlikumad kui näiteks vanemate klasside lapsed. Siit võin teha järeldused, et see võib tuleneda sellest, et lasteaias on rahvamuusikale enam tähelepanu pööratud ja lastel on veel värskelt meeles lasteaias õpitu.

Selgus, et lapsed oskavad kõige enam nimetada rahvamuusika ansambleid, mida on meedias kajastatud. Rahvamuusika seostub lastele eelkõige Viljandi Folgiga, kuna tegemist on Viljandimaa lastega.

Uuringust tuleb välja, et muusikaõpetajad lähtuvad muusika ainekavast muusikatunni ettevalmistamisel ja läbiviimisel, kuid põhilised regilaulud, mis õpetajad lastele õpetavad, pärinevad kasutuselolevatest laulikutes. Samas selgus, et õpetajate arvates on laulikutes piisavalt eesti rahvalaule, mida lastele õpetada.

Intervjuudest selgus, et õpetajad väärtustavad muusikalise folkloori kasutamist muusikatundides ja selle õpetamisel nad lähtuvad muusikaõpetuse ainekavast. Kuid antud hetkel pole koolides siiski muusikalise folkloori õpetus piisav, et läbi selle saaks arendada lastes mingisuguseid konkreetseid muusikalisi oskusi. Et tulemust saavutada, peaksid õpetajad rohkem ja järgepidevamalt muusikalise folkloori materjale tunnis rakendama.

Intervjuudest lastega võib järeldada, et uuringus osalenud Viljandimaa koolide I kooliastme lastel on põgus ülevaade meie esivanemate pärandist, kuid siiski on see murekohaks meie muusikaõpetuses. Muusikalise folkloori õpetamine sõltub paljuski õpetaja enda pädevusest ja huvist rahvamuusika vastu.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida kui palju kasutatakse muusikalist folkloori üldhariduskoolide muusikatundides I kooliastmes. Uurimistöö valimi moodustasid neli Viljandimaa põhikoolide I kooliastme muusikaõpetajat.

Töö teoreetilises osas annan ülevaate kuidas erinevad autorid on käsitlenud folkloori mõistet. Samuti annan ülevaate muusikalise folkloori mõistest ja selle liikidest. Lisaks toon välja I kooliastme lapse arengulised iseärasused, muusikalise folkloori kasutamise võimalused I kooliastmes ning muusikalise folkloori osa muusikaõpetuse ainekavas I kooliastmes üldhariduskoolis.

Uurimistöös kasutasin juhtumiuuringu metoodikat. Andmeid kogusin erinevate uurimismeetoditega, milleks olid küsimustik, vaatlus ja intervjuu.

Andmete kogumiseks viisin läbi tunnivaatlused kõigis neljas põhikoolis. Tunnivaatlused kestsid 12. jaanuarist 2016 - 1. aprillini 2016. Lisaks viisin läbi grüpiintervjuud lastega ning intervjuud ka uurimuses osalenud muusikaõpetajaga. Ühe õpetajaga sain intervjuu teha suulisesvormis ja kolm õpetajat vastasid mu küsimustele kirjalikult.

Tuginedes vaatluspunktile ning õpetajate ja laste vastustele, jõudsin tulemuste käigus järeldusteni, et uurimistöös osalenud koolides kasutatakse muusikalist folkloori, aga mitte piisavalt, et läbi selle saaks laps omandada mingid kindlad muusikalised oskused. Hetkel rakendatavad muusikalise folkloori materjalid annavad lastele võimaluse tutvuda ja tegeleda põgusalt meie kultuurivaramuga.

Minu bakalaureusetöö tulemuste väärtus seisneb teabe saamises, kui palju pööratakse koolides meie esivanemate pärandi edasi andmisele tähelepanu ja millises mahus seda

tehakse. Tähtis on, et lapsed saaksid koolist huvi meie muusikalise folkloori ja pärimuskultuuri säilitamise vastu.

KASUTATUD KIRJANDUS

EKSS. 2009. Eesti Keele Seletav Sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss/> , (05.03.2016).

Honko, L. 1998. Folklooriprotsess. Mäetagused. Hüperajakiri, 6. <http://www.folklore.ee/tagused/nr6/honko.htm>, (13.03. 2016).

Jaago, T. 2005. Rahvaluule mõiste kujunemine Eestis. <http://www.folklore.ee/tagused/nr9/rhl.htm>, (12.03. 2016).

Kádár, G. 1994. Kas tahame iseseisvuda ka kultuuriliselt? Tallinn: Haridustöötajate koolituskeskus.

Kikas, E. 2010. Õppimine ja õpetamine esimese ja teises kooliastmes. Tartumaa: Haridus- ja Teadusministeerium.

Kons, M. 2015. Piirkonna pärimuse kasutamine II kooliastme muusikatundides Kaugu-Eesti koolide näitel. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. [Magistritöö]. Viljandi.

Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Mangs, K & Martell, B. 2000. Psühhoanalüütiline arengukäsitlus. Tartu: TÜ Kirjastus.

Mägi, M. 2013. Klaveriõpetuse ja solfedžo lõimimine Viljandi muusikakooli vanemas astmes. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. [Magistritöö]. Viljandi.

Pai, H-K. 2008. Koolieelikute mängulises õppimisest (kogumiku "Kõik koos me laulame I-II" näitel). [Magistritöö]. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia. Koolimuusika Instituut.

Põhikooli riiklik õppekava. lisa 6. (2014). Riigi Teataja I , 14.01.2011, 1.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>, (16.04.2016).

Roose, C. 2003. Kooli folkloorikogumik. Tallinn: Avita.

Roose, C. 2010. Regilaulu käsitlemisest põhikooli muusikaõpetuses.
<http://oppekava.innove.ee/regilaulu-kasitlemisest-pohikooli-muusikaopetuses/>
(10.04.2016).

Rüütel, I. 2000. Pärimus pärijale. Tartu: Rahvuslik Folkloorinõukogu. Eesti kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond.

Särg, T & Ilmjärv, K. 2009. Eesti rahvamuusika.
<http://www.folklore.ee/tagused/nr6/honko.htm>, (25.03.2016).

Tampere, H. 1975. Eesti rahvapillid ja rahvatantsud. Tartu : Eesti Rahvaluule Arhiivi kirjastus.

Teder, Ü & Tormis, V. s.a. Uus regilaulik. Tallinn.

Vikat, M. 1999. Laps ja folkloor. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Õunapuu, L. 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses.
[Võrguteavik] Tartu: Tartu Ülikool. <http://dspace.utlib.ee/dpspace/handle/10062/36419>
(22.04.2016).

LISAD

Lisa 1 Vaatluskava

1. Õpetaja selgitab laulude tagapõhja ja jutustab lugusid laulude juurde.
2. Õpetaja selgitab lastele rahvalauludes esinevaid murdesõnu.
3. Õpetaja annab tunnis võimaluse lastele rahvalaulude jätkamiseks, st sõnade või värsside improviseerimiseks.
4. Õpetaja annab võimaluse rahvalauludele kaasmängu loomiseks kehapillil või rütmipillidel.
5. Õpetaja kasutab rahvalaulu võimalusi hääleharjutusteks. Rahvalaulud annavad võimaluse hääle tugevuse, ilmekuse ja väljendusrikkuse harjutamiseks.
6. Õpetaja kasutab rahvalaulu JO-LE-MI süsteemi õpetamisel.
7. Laste viisipidamise hindamine rahvalaulu lauldes, kas on kindlam kui muu repertuaari puhul.
8. Õpetaja õpetab lastele ühe- või kaherealist rahvalaulu.
9. Õpetaja arendab laulumängude abil laste rütmi ja koordinatsiooni tunnetust.
10. Õpetaja õpetab lastele rahvalaule kasutusel olevast laulikust.
11. Muusikalise folkloori kasutamine tunnis: rahvalaulud, laulumängud, pillimäng, rahvatantsud.
12. Õpetaja kasutab pille rahvalaulude saateks.
13. Õpetaja laulab ise lastele ette.
14. Õpetaja mängib saateks meloodiat kaasa.

Lisa 2 Grupiintervjuu küsimused lastele

1. Kas te teate mida tähendab rahvalaul?
2. Oskate nimetada rahvapille?
3. Millistel kalendritähtpäevadel te olete rahvalaule laulnud?
4. Oskate nimetada Eesti rahvalaule mida olete muusikatunnis laulnud?
5. Oskate nimetada mõningaid koosseise, kes tegelvad rahvamuusikaga (kasutatakse rahvapille või lauldakse rahvalaule)
6. Kas te olete ise mõelnud rahvalauludele sõnu ja viise välja?

7. Oskate nimetada liisusalme, vanasõnu?
8. Kuidas te iseloomustaksite rahvalaule?
9. Kus te olete rahvamuusikat kuulanud?

Lisa 3 Intervjuu küsimused õpetajatele

1. Milline on Teie erialane haridus, millise kooli olete lõpetanud?
2. Kui kaua Te olete töödanud üldhariduskoolis?
3. Olete Te osalenud täiendkoolitustel, mille keskmeks on pärimusmuusika?
4. Teie põhieesmärk laste õpetamisel?
5. Kui kaua võtab Teil aega ühe tunni ettevalmistamine?
6. Kui palju Te lähtute tundide ettevalmistamisel õppekavast?
7. Kui palju annab õppekava õpetajale loominguvabadust?
8. Milliste sotsiaalsete oskuste arendamist tundides peate oluliseks?
9. Milliseid instrumente Te kasuate muusikatunni läbi viimisel?
10. Olete Te rahul kooli poolt pakutava pillipargiga?
11. Kas Teie arvates on laulikutes piisavalt Eesti rahvalaule?
12. Kui oluliseks peate Teie õpetada lastele muusikatundides muusikalist folkloori?

SUMMARY

The usage of musical folklore in Viljandimaa schools during the first stage of study.

The aim of this thesis is to find out how much is musical folklore being used during music lessons in Viljandimaa basic schools during the first stage of study. The research problem for this given thesis is how much and in which manner do music teachers use musical folklore during their music lessons in Viljandimaa schools at the first stage of study.

In the first half of this thesis I give an overview of folklore in general, how different authors have defined it and the various types of musical folklore. I also give an overview of how musical folklore can be used at the first stage of study in basic schools and how it has been implemented in the national curriculum.

The second half contains an explanation of my viewings at four different Viljandimaa schools and overview of the results and the relative conclusions.

The result of my observations is that music teachers at Viljandimaa schools do use musical folklore to a certain extent but the relative amount is not sufficient enough to develop specific musical skills in children. Pupils only get a brief overview of musical folklore and native traditions, which are important aspects for cultural sustainability and therefore should be emphasized more.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Margit Nagel,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Muusikalise folkloori kasutamine I kooliastmes Viljandimaa koolide näitel,
mille juhenda on Celia Roose ja Kadri Steinbach,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse
tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **23.05.2016**